

Montaigne Lyceum Den Haag

Het Montaigne Lyceum is een school van gemiddelde omvang, die zo'n 15 jaar geleden is opgericht. Na een aantal jaar is de school verhuisd naar het huidige, moderne, schoolgebouw dat gesitueerd is in Den Haag Ypenburg. Op dit moment telt de school ongeveer 1050 leerlingen verdeeld over de niveaus vmbo-kader tot en met gymnasium. Het Montaigne is aangesloten bij het platform voor vernieuwingscholen 'Pleion'. Verder is de school officieel een Veilige en Gezonde School.

1 Missie, uitgangspunten en schoolconcept

De school heeft als missie leerlingen 'te laten leren van zichzelf, met de ander en in de wereld'. Hoewel de missie van de school een vertaling is van de onderwijsideeën van de filosoof Michel de Montaigne, is deze filosoof niet de inspiratie geweest bij de oprichting van de school. De school is vooral voortgekomen uit de wens om een moderne school neer te zetten in de wijk welke aansloot bij toen heersende ideeën van het 'nieuwe leren'. Momenteel zijn het Zweedse onderwijsconcept Kunskapsskolan en de ideeën die voortkomen uit de samenwerking met andere Pleion scholen (o.m. de aandacht voor 'eigenaarschap' voor leerlingen) van invloed op de manier waarop de school wordt ingericht. Wel sluit de filosofie van Montaigne uitstekend aan op die van de school, namelijk om de autonomie van de leerlingen te versterken, te respecteren en te ondersteunen en deze niet te verstikken door de leerling "klein te houden".

Vooraf het leren van jezelf en de ander als onderdelen van de missie van de school zijn momenteel terug te zien in het schoolconcept. Het leren van de wereld is vroeger meer nadrukkelijk aanwezig geweest. Het schoolconcept is vooral onderscheidend door de nadruk op zelfstandigheid: "*Wij zijn eigenlijk een Dalton school met leerdomeinen*". Zelfstandigheid is vooral terug te zien in het met behulp van studiewijzers werken in leerdomeinen en tijdens de Montaigne Project Uren. Recentelijk is de school zich gaan onderscheiden door een meer uitgebreid mentoraat (coaching) in de onderbouw en de bovenbouw van het vmbo.

Maatwerk en differentiatie zijn echt zaken waar de school de komende jaren op inzet. De school is van plan de coaching uit te breiden naar de hogere leerjaren. Tevens wordt vanaf nu gebruik gemaakt van een digitaal portfolio (Peppels) om de voortgang van leerlingen te monitoren. In het kader van het meer vernieuwend willen werken is het voornemen om bij docenten meer curriculumbewustzijn te creëren, zodat zij niet zo afhankelijk zijn van de lesmethode. Daarnaast wil zich meer richten op open communicatie met en inzet van leerlingen. Het bestuur is tevens bezig om de afdeling kader uit te plaatsen, zodat de school een m-h-v school kan gaan worden, met een sterk gymnasium.

2 Het curriculum

Vaklessen op het Montaigne zijn onderverdeeld in a) instructie-uren en b) zelfstudie-uren in domeinen onder begeleiding van meerdere docenten per domein. In het rooster zijn vaste wekelijkse momenten voor klassikale instructielessen. In een domein hebben leerlingen de mogelijkheid zelfstandig of gezamenlijk te werken aan vakken van eigen keuze. In het domein zijn tafels om samen te werken en computers. In het domein bevindt zich tevens een instructieruimte.

Op het Montaigne worden er naast de reguliere vakken een aantal extra vakken aangeboden. Eén van deze vakken is Versterkt Engels. Dit betekent dat eerstejaars havo- en vwo leerlingen een uur extra per week Engelse les krijgen, deze lessen worden gegeven in de Engelse taal en er worden verschillende werkvormen gehanteerd (o.m. drama). In de onderbouw is Versterkt Engels een vast onderdeel van het lesprogramma, in de bovenbouw een uitbreiding op het reguliere lesprogramma Engels. Een enkele leerling krijgt per uitzondering in de bovenbouw de mogelijkheid om regulier Engels te volgen. In het VMBO wordt er gewerkt met Anglia. Daarnaast kunnen VWO-leerlingen vanaf de eerste klas het vak 'Technisch ontwerp' volgen als een soort talentenprogramma. Hier leren ze de stappen van het ontwerpproces en werken de leerlingen in de hogere leerjaren aan grote projecten zoals het bouwen van een website of brug. De mavo kent in de onderbouw het vak 'kunst en techniek' waarin de kunstvakken en technieklessen zijn samengevoegd. Dit vak wordt 3 tot 4 uur per week aangeboden. In de bovenbouw kan dit vak worden gekozen als examenvak.

Naast de vaklessen zijn er in het reguliere rooster van de onderbouw de Montaigne Project Uren (MPU) waarbij leerlingen gezamenlijk aan (vakoverstijgende) projecten werken. MPU zijn competentiegericht. Aan de hand van onderzoekopdrachten gaan leerlingen in de loop der jaren steeds meer zelfstandig te werk. In het eerste jaar zijn er vier uren per week MPU, in het tweede jaar twee uren per week. Het Montaigne heeft tevens ieder jaar een aantal themaweken (projectweken), bijvoorbeeld de themaweken Maatschappijleer en de Kunst en Cultuur weken.

Er is ook extra-curriculair aanbod. De brugklasleerlingen kunnen Montaigne punten verzamelen door extra activiteiten te doen buiten hun studie om. Aan het eind van het eerste jaar ontvangen leerlingen met genoeg punten een certificaat. Speciaal voor de brugklasleerlingen zijn er onder meer de masterclasses muziek (bandcoaching), techniek (voorbereiden op lego league en sterrenkunde), sport en theater. Deze masterclasses zullen vanaf dit jaar ook in de tweede en derde klassen worden aangeboden. Daarnaast heeft het Montaigne o.m. een debatclub en een toneelgroep.

3 Schoolorganisatie

De indeling naar klassen en groepen is nog heel traditioneel naar onderwijsniveau en leerjaar. De roostering is ook traditioneel. Er wordt lesgegeven in blokken van 45 minuten. De roostering is nog wel iets wat de school zou willen aanpakken. De onderverdeling naar het voor de helft werken in vaklessen en het voor de andere helft zelfstandig werken in domeinen is wel vernieuwend. Tot slot is de vaste plek die projecten hebben in het curriculum (MPU en projectweken) ook anders dan op de meeste traditionele scholen.

In de hele onderbouwperiode blijven leerlingen bij elkaar in een domein (hier zitten zo'n 60 leerlingen bij elkaar). Na de overgang naar de bovenbouw komen ze in een nieuw domein.

Er zijn dankzij de domeinen in de bovenbouw geen tussenuren ten gevolge van keuzevakken: leerlingen die geen vak hebben, hebben automatisch domeintijd. Dit heeft ook een nadeel: door dit systeem zien leerlingen hun eigen docent minder. Door het werken in domeinen hebben leerlingen weinig huiswerk. Leerlingen werken aan eigen opdrachten in de domeinen, pas als een leerling dan iets niet afkrijgt wordt het huiswerk.

Het mentoraat is een belangrijk speerpunt voor het Montaigne. Tijdens de mentoruren worden leerlingen geholpen bij het plannen van het werk. Leerlingen zien hun mentor nu al meer dan op een traditionele school (tot zo'n 10 uur per week), dit gaat nog veel meer worden doordat de school meer wil doen met coaching. Het mentoraat wordt nu ook uitgebreid in de hogere onderwijsniveaus. In de vijfde/ zesde klas kan een leerling zijn eigen mentor (coach) kiezen.

Bijna iedere docent op school is coach. Het Montaigne heeft bijgedragen aan de oprichting van Stichting leerKRACHT, waarbij de school gezien wordt als lerende organisatie en docenten bij elkaar op lesbezoek gaan en samen lessen voorbereiden, meten en bespreken. Docenten in de school hebben nog steeds veel onderling contact in het kader van leerKRACHT. Zij spreken elkaar veel doordat zij met elkaar op een domein zijn. Daarnaast hebben docenten veel persoonlijke vrijheid om de les op hun eigen persoonlijke manier in te richten. Docenten komen wekelijks bijeen met hun sectie voor inhoudelijk overleg over lessen en resultaten van klassen of individuele leerlingen. Leerlingen op school zouden wel meer een stem mogen krijgen. Er is een leerlingenraad, maar helaas bloedt dit op dit moment een stille dood. De school wil zich meer richten op open communicatie met en inzet van leerlingen en gaat dit vanaf dit schooljaar meer per schooltype organiseren.

4 Didactische aanpak en keuzes

De meeste docenten werken uit een lesboek (alle vakken behalve de kunstvakken). Er is bij de schoolleiding zorg over het huidige curriculumbewustzijn bij docenten. De docenten volgen nu veelal het boek, maar het zou van toegevoegde waarde zijn als docenten meer werkten aan de hand van leerdoelen en zelf een invulling zouden geven aan de manier waarop. Wellicht moeten er ook andere keuzes gemaakt worden voor de lesmethoden. Dit 'met het boek werken' is een gevolg van de slingerbeweging die de school heeft gemaakt naar een meer traditionele wijze van lesgeven. De ervaring is dat leerlingen uit de lagere niveaus niet altijd weten wat ze moeten doen als er geen boek is. Een van de kunstdocenten geeft daarom aan juist sinds dit jaar uit een boek te werken.

De docenten gebruiken hele verschillende didactische strategieën. Zo laat de ene docent leerlingen samen toetsen maken in de vorm van een 'toetscafé', de andere docent gebruikt computerprogramma's en soms mogen leerlingen zelf lessen verzorgen. Dit is echt de invulling van de docenten zelf. In sommige vakken wordt juist heel veel digitaal gedaan, andere niet. Soms wordt aangesloten bij de actualiteit, maar ook dit is aan de docent. Of de docent meer sturend of begeleidend is, hangt af van het type les. Gaat het om een vakles, dan kan de docent meer sturend zijn. Tijdens de domeinuren is een docent meer begeleidend.

De lessen waren vroeger veelal thematisch en vakoverstijgend. Nu gebeurt dit niet meer in de vaklessen. Dit wordt wel als jammer ervaren. Het motto 'leren in de wereld' komt hierdoor niet meer goed uit de verf. Het gebrek aan thematisch/ vakoverstijgend werken wordt ook vooral geweten aan het feit dat leerkrachten vooral uit het boek werken en heel methode-gebonden te werk gaan.

Naar het examen toe zijn de lessen meer vakgericht. Als docent heb je in de domeinen wel de mogelijkheid om verbindingen te leggen tussen vakken. Er wordt nog wel thematisch gewerkt tijdens de projectweken en de MPU.

Een belangrijk leermiddel op het Montaigne is de studiewijzer. Aan de hand van studiewijzers, daarbij ondersteund door de mentor, werken leerlingen zelfstandig. Leerlingen in de onderbouw laten hun werk nog wekelijks aftekenen door hun docenten. De mentor kan hierdoor in de gaten houden of leerlingen gaan achterlopen. Ook de computer is een belangrijk leermiddel. Nu mogen de kinderen al hun eigen computer meenemen, maar wordt er ook nog veel op schoolcomputers gewerkt. Volgend jaar begint de school met Bring Your Own Device (BYOD).

5 Gebouw en leeromgeving

Het gebouw is geen eigendom van de school zelf, maar de school heeft wel inspraak gehad bij de bouw. Nu blijkt dat het gebouw soms beperkend is voor wat de school wil. De instructielokalen zijn klein en er is weinig gespreksruimte/ vergaderruimte. Er zijn al lokalen bijgebouwd en domeinen kleiner gemaakt om de instructieruimten te kunnen vergroten.

Leerlingen werken in domeinen, maar daarnaast werken zij ook in praktijkruimten. Ze werken in een laboratorium voor de vakken biologie, scheikunde, natuurkunde en NLT. De kunstvakken vinden plaats in het atelier. Van deze praktijkruimten zou flexibel gebruik van moeten worden gemaakt, maar in de praktijk lukt dit niet. Het lab is vaak helemaal ingeroosterd voor de hele dag. De school beschikt tevens over een eigen opnamestudio en danszaal.

6 Pedagogisch klimaat

De school is officieel een Veilige School. Leerlingen ervaren de school ook als veilig. Verschillende groepen leerlingen kunnen zonder problemen naast elkaar in school bestaan. Mogelijk komt het doordat er ook veel diversiteit is in het personeelsbestand en wordt deze attitude als het ware voorgeleefd. Het team is zo ingedeeld dat leerlingen gedurende de hele onderbouw dezelfde teamleider en grotendeels dezelfde docenten hebben. Zo weten leerlingen en ouders bij wie ze terecht kunnen.

Het domein is de thuisbasis van leerlingen van verschillende leerjaren. Vanuit daar gaan leerlingen naar verschillende andere ruimtes in de school, de vaklokalen en praktijkruimten. Ze keren gedurende de dag steeds weer terug in het eigen domein. Daarnaast leidt het werken in domeinen ertoe dat je als docent leerlingen veel ziet in verschillende settings waardoor pestgedrag sneller zichtbaar wordt.

De school is ook officieel een Gezonde School, maar daar wordt in de praktijk niks van gemerkt. Leerlingen zijn wat laks met het laten slingeren van afval.

7 Werken aan 'andere doelen' en volgen van ontwikkeling

Het blijkt niet helemaal 100% helder voor de docenten wat de andere doelen van de school precies zijn. De schoolleider geeft aan dat dit mogelijk komt omdat de vernieuwingen vanuit de onderbouw stapsgewijs in de school worden geïntroduceerd.

De schoolleiding en docenten geven beiden aan dat leerlingen op het Montaigne Lyceum leren om zelfstandig te zijn, verantwoordelijkheid te nemen en samen te werken. De school is wat betreft het werken aan zelfstandigheid nog wel in ontwikkeling. De school wil nog verder gaan in het bevorderen van zelfstandigheid door in te zetten op eigenaarschap voor leerlingen en het daarmee samenhangend zelf doelen kunnen stellen door leerlingen. Ook worden in de interviews als belangrijke doelen genoemd: jezelf kunnen presenteren en open communiceren (waarmee ook bedoeld wordt: kunnen formuleren wat je wil), reflecteren en kritisch denken.

Zelfstandigheid wordt ontwikkeld door het zelfstandig werken in leerdomeinen. Daarnaast zijn de MPU heel open qua opdracht. Dit betekent heel veel eigen invulling door de leerlingen zelf. Samenwerken is vooral terug te zien in de onderbouw in de MPU. Ook in de leerdomeinen zijn leerlingen vrij om samen te werken. Tot slot is samenwerken belangrijk in de projectweken. Samenwerken wordt vooral gefaciliteerd door de ruimte, het domein. Binnen de MPU wordt specifiek ook de samenwerking geëvalueerd. Presenteren wordt veel gedaan aan het eind van de projecten. Competenties als samenwerken worden nu gevolgd middels een competentieboekje.

Leerlingen worden gescoord op vier niveaus van beginner tot expert. Dit systeem zal spoedig vervangen worden door een digitaal systeem (Peppels). Eerst werd er namelijk alleen in de projectweken geëvalueerd op deze competenties; dit was onhandig omdat het steeds maar losse moment betroffen. Maar dankzij Peppels kan er echt een leerlijn ontstaan.

Toen de school net werd opgericht was deze erg vernieuwend. Toen werd er een behoorlijke spanning ervaren tussen de meer traditionele cognitieve doelen en de 'andere doelen' die de school belangrijk vindt. De school is een tijd lang daarom minder vernieuwend geweest, maar nu is er weer ruimte om te werken aan de andere doelen. Momenteel wordt er in de bovenbouw meer naar het examen toegewerkt en is de onderbouw vrijer. Hierbij is ook wel een verschil tussen docenten. De docenten hebben behoorlijk veel vrijheid om hun vak zelf in te richten. In de bovenbouw wordt over het algemeen wel een spanning ervaren tussen het werken aan traditionele cognitieve en andere doelen.

Uit een onderzoek door de Haagse Hogeschool is gebleken dat leerlingen die afkomstig zijn van het Montaigne hoger scoren op de doorstroom naar het tweede jaar dan leerlingen afkomstig van andere middelbare scholen. Deze positieve resultaten worden gerelateerd aan de aandacht voor zelfsturing op de school.

8 Omgaan met differentiële leerbehoeften

De school is in het algemeen meer dan geschikt voor leerlingen die bewust kiezen voor de school. De leerlingen hoeven niet per se al meer zelfstandig te zijn als ze de school binnenkomen. Maar bijvoorbeeld voor de mavo-leerlingen is het wel handig als leerlingen een grote mate van vrijheid en verantwoordelijkheid aankunnen, al is het niet voorwaardelijk. Er is naar eigen zeggen niet altijd genoeg tijd om alle leerlingen persoonlijke aandacht te geven. Soms is dit voor docenten hard werken. Een voorbeeld is dat leerlingen in VMBO-kader veel samenwerken en lezen in projectvorm. Dan moet je er als docent bovenop zitten om te zorgen dat leerlingen deze opdrachten zelfstandig kunnen uitvoeren.

Het helpt wel als leerlingen meer intrinsiek gemotiveerd zijn. De school wil daarom graag de leerlingen binnenhalen die bewust kiezen voor het schoolconcept. Een probleem hierbij is dat er teveel leerlingen naar het Montaigne willen en binnen het postcodegebied vallen waardoor er geloot moet worden. Loting zit de selectie van bewuste kiezers als het ware in de weg.

Opgemerkt wordt dat er best veel 'prikkelers' op de school zijn. Hier moeten de leerlingen wel mee om kunnen gaan. Er worden zeker verschillen gezien tussen jongens en meisjes. Meiden doen het beter dan jongens op school: *"Dit heeft vooral met zelfstandigheid te maken"*. In de onderbouw worden jongens en meisjes bij het werken in groepjes dan ook altijd gemengd.

Leerlingen met een dubbel schooladvies worden over het algemeen geplaatst in het hoogste onderwijsniveau (wat de school 'kansklassen' noemt). Vroeger had de school dakpanklassen en misschien wil de school daar wel weer naartoe. Mavo-leerlingen hebben de optie om een zesjarige opleiding te doen waardoor ze ook hun havo-diploma kunnen behalen. Ze volgen dan extra Nederlands, Engels en wiskunde. Een aparte klas voor hoogbegaafde leerlingen is er niet. Hoogbegaafde leerlingen hebben de mogelijkheid om meer vakken te doen. Met behulp van de studiewijzer konden leerlingen tot voorkort alleen nog maar bepalen wanneer ze welke opdracht doen. Sinds kort is er ook de mogelijkheid om te differentiëren door het aanbieden van extra lesstof. Door het verbeteren van de studiewijzers (met mogelijkheden voor differentiatie) en het invoeren van Peppels (een systeem om leerlingen individueel te monitoren) kan in de komende jaren beter

tussen leerlingen gedifferentieerd worden. Er komen tevens in alle niveaus verrijkende of ondersteunende taken die een plek krijgen in de studiewijzers. Dit is nu al het geval in de mavo en kader opleiding en volgend jaar ook in havo/ vwo.

9 De buitenwereld

Een van de aspecten van het schoolconcept was altijd 'het leren in de wereld'. Dit komt echter niet goed uit de verf. In de schoolgids staat dat de school door de gunstige ligging tussen stad en platteland in staat is gevarieerde excursies aan te bieden. In de praktijk wordt dit echter niet zo ervaren. De directe omgeving wordt niet echt bij de lessen betrokken. Doordat er overal gebouwd wordt is er geen natuur meer in de buurt. Wel wordt er meer stage gelopen op deze school (blokstages en lintstages in de bovenbouw) dan op een gemiddelde andere school. Verder wordt er aandacht besteed aan leren in de wereld door de studiereizen die de school organiseert. Maar op dit punt, het 'leren in de wereld', zou nog wel *'wat winst kunnen worden behaald'*.

Ook andere belanghebbenden worden bij de school betrokken. Vanwege de deelname aan 'durven delen doen' kwamen er veel onderzoekers op de school. En zeker toen het nieuwe schoolgebouw werd betrokken een aantal jaren geleden kwamen er veel mensen kijken. De school had daarvoor zelfs leerlingen die zelfstandig rondleidingen verzorgden door het gebouw. Toen de school nog een slechte naam had moest de school zich veel verantwoorden naar de buitenwereld. Nu heeft de school een goede naam bij de wijk en basisscholen.

10 Vernieuwing in de genen?

De school is vooral voortgekomen uit de wens om een moderne school neer te zetten in de wijk, zo'n 15 jaar geleden. Inspiratiebron voor het onderwijsconcept is toen vooral het 'nieuwe leren' geweest. Het leren van de wereld is vroeger meer nadrukkelijk aanwezig geweest. Een van de oorzaken is dat de school als heel vernieuwend begonnen is, maar in de problemen kwam met de inspectie. De school heeft toen een tijd lang minder vernieuwende keuzes gemaakt. Nu heeft de school weer een goede naam en zit de school sinds 2 jaar in een meer 'vernieuwende fase'. Het draagvlak voor het vernieuwen onder docenten is prima. Leerkrachten hebben bewust voor de school gekozen. Je staat met meerdere docenten op een domein, daardoor staan docenten meer met elkaar in contact en uitwisselen is makkelijker. Iedereen loopt zo bij elkaar naar binnen.

11 Wat gaat goed en wat zijn verbeterpunten?

Het Montaigne Lyceum is gestart met als uitgangspunt een moderne school neer te zetten in de wijk. De school heeft een tijd lang een stap terug moeten doen, maar zit nu weer in een meer vernieuwende fase. De school heeft inmiddels een goede naam. Er worden weer meer vernieuwingen doorgevoerd, startend in de onderbouw. Het draagvlak voor het onderwijsconcept onder docenten lijkt groot, de keuze voor deze school door leerkrachten is bewust. Het mentoraat wordt sterk uitgebreid in lijn met de visie, er komt meer ruimte voor maatwerk en differentiatie.

Een van de belangrijke componenten van de missie van de school, het 'leren in de wereld' komt momenteel niet goed uit de verf. Hiervoor zijn verschillende oorzaken aan te wijzen. Dit onderdeel heeft minder aandacht gehad nu de school een tijdje minder vernieuwend heeft gewerkt. Aansluitend hierbij is het thematisch/ vakoverstijgend werken iets geworden wat alleen een plek

heeft buiten de vaklessen om. De docenten zouden zich meer bewust kunnen zijn van het curriculum en minder sterk kunnen hangen aan het boek. Er zou meer vakoverstijgend gewerkt kunnen worden. Beperkingen voor het uitvoeren van het schoolconcept zijn loting, het gebouw en de buitenruimte. Omdat de school momenteel een goede naam heeft moet er geloot worden. De school zou vooral leerlingen willen die bewust voor de school kiezen, maar doordat er geloot moet worden is dit niet altijd het geval. De school wil zich sterker gaan richten op eigenaarschap van leerlingen over het leerproces en doelen stellen. Op dit moment moet de leerlingenraad bijvoorbeeld een doorstart maken, er wordt geopperd dat er meer aandacht moet komen voor inspraak en inzet van leerlingen. Het gebouw niet altijd passend voor het onderwijs dat de school wil realiseren. Zo zijn de instructieruimten klein en is er weinig ruimte voor overleg. Daarnaast zijn de praktijkruimten niet flexibel te gebruiken. Tevens wordt de buitenruimte volgebouwd waardoor er weinig natuur is om de school en dit is niet bevorderend voor het leren in de wereld.

Een mooie kans is de samenwerking met de Universiteit Leiden, de Hogescholen van Utrecht en Rotterdam en de TU Delft om met nog zes andere VO scholen in Den Haag een opleidingsschool te worden. In het kader van leren in de wereld vinden we het belangrijk telkens nieuwe docenten in opleiding binnen onze scholen te halen en hen te leren wat het is om in de praktijk te staan en van hen te leren omdat zij midden in een vaak andere wereld staan dan wij.

Bronnen:

- Website www.montaignelyceum.nl (geraadpleegd op 19-12-2017)
- Interviews met schoolleiding en docenten (docent wiskunde en docent kunst en techniek) afgenomen op 20-12-2017